

ДИАЛЕКТ КАК ПРОБЛЕМА АНГЛО-УКРАИНСКОГО
ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПЕРЕВОДА

В статье рассмотрена проблема воспроизведения диалектов в англо-украинском художественном переводе, переводимости диалектов и стратегий их перевода. Для определения содержания понятия "диалект" и выделения черт, релевантных для воспроизведения диалектизм, анализируются работы отечественных и зарубежных лингвистов и переводоведов об особенностях строения диалектизм на разных уровнях языковой организации и их функционирования в речи.

Рассмотрены вопросы переводимости диалектов, приведены взгляды переводоведов-скептиков, утверждавших невозможность воспроизведения диалектов средствами другого языка и теоретиков и переводчиков-практиков, утверждавших о принципиальной переводимости диалектов. Отмечено, что аргументация в пользу непереводимости диалектов сводится к невозможности воспроизведения диалекта одного языка диалектом другого (в рамках стратегии доместикации), что объясняется отсутствием отношений эквивалентности между диалектами различных языков, так же, как и отношениями неполной эквивалентности между подязыками различных социальных классов в пределах одного национального языка. Соответственно, нейтрализация диалектной речи в переводе мыслится наилучшим путем его воспроизведения (Дж. Кэтфорд, Л. Березовски). Среди предложенных практиками перевода путей воспроизведения диалектизм выделены 1) стратегия доместикации (воспроизведение диалекта "эквивалентным региональным диалектом" по Дж. Кэтфорду, через приемы субституции и рустикализации по Л. Березовски), 2) стратегию форенизации ("опорный" метод перевода Л. Венути, прием лексикализации по Л. Березовскому), 3) функциональный подход, а именно а) через перевод диалекта суржилом (предлагаемое А. Ребрием "креативное решение" в рамках функционально-нормативного и психолингвистического подходов, б) с использованием "функционального аналога" или посредством создания "искусственного языка в языке" (А. Борисенко), в) перевод просторечной или разговорной лексикой (И. Алексеева, Л. Березовски, С. Влахов, Дж. Кэтфорд) и г) соответствующей компенсацией на морфологическом и синтаксическом, а также на фонологическом уровнях (Н. Яковлева).

Ключевые слова: диалект, диалектная речь, диалектизм, художественный перевод, воспроизведение диалектов, стратегия, доместикация, форенизация, нейтрализация.

УДК 81'276::(81'255.2+81'255.4)

Тетяна Матвєєва,
Ірина Козоріс,
Олена Мазур
(Херсон)

СОЦІОЛЕКТ ЯК ПРОБЛЕМА ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

У статті розглянуто проблему відтворення соціолектів у художньому англо-українському перекладі. Для цього, по-перше, пояснюється поняття «соціолект», проводиться аналіз цього явища крізь призму досліджень сучасних вітчизняних та закордонних лінгвістів та перекладознавців. Виявлено, що прикладами соціолекту можуть вважатися сленг, аргі, професійний діалект та просторіччя, на кшталт лондонського кокні. Особлива увага приділяється також ролі соціолекту у художньому тексті, що дає змогу виявити певні фактори, які є релевантними для передачі засобами української мови

прагматичного ефекту, який спричиняється застосуванням соціолекту в тексті оригіналу. Автор за допомогою соціолектів може розкрити типові ролі своїх персонажів, тому завдання перекладача полягає у якомога точнішому відтворенні такого прагматичного ефекту у тексті перекладу. Розглянуто труднощі під час перекладу соціолектів та запропоновані шляхи їх подолання, з огляду на те, чи вживані у тексті оригіналу просторіччя, сленг, аргі, або професійний діалект. Для цього досліджуються різні перекладацькі прийоми та трансформації, а саме: компенсація фонетичних та граматичних ознак оригіналу українськими вульгаризмами; використання надлишковості, підсилювальних часток, що є характерним для українських просторіч; імітація розмовної української мови, сленгу, просторіч, тобто пошук відповідного аналогу; описовий переклад. На прикладі перекладів «Пігмаліону» Б. Шоу вдалося визнати доречність використання одних прийомів та недоречність інших. Результати дослідження надали змогу зробити висновок, що, з одного боку, адекватний переклад соціолекту досягається тільки через застосування методу підбору рівнозначного аналогу в українській мові, з іншого боку, дослівний переклад не є доцільним під час передачі соціолекту художнього твору, оскільки не відображує прагматичність тексту оригіналу.

Ключові слова: соціолект, просторіччя, професійний діалект, аргі, сленг, переклад, художній переклад.

Мова літературна, нормативна в середині кожного соціального прошарку, субкультури набуває певних змін, здебільшого граматично зберігаючи стандарти, але окремі семи інколи неможливо зрозуміти без контексту. Сукупність мовних особливостей таких соціально обмежених груп і характеризує термін «соціолект». Метою статті постає аналіз явища соціолекту на різних мовленнєвих рівнях для визначення шляхів його перекладу, адже такі мовні відхилення потребують адекватного, правильного перекладу та максимально повного відтворення, але й досі серед теоретиків не існує одноставної думки стосовно засобів їх перекладу. У цьому і полягають новизна та актуальність роботи.

Поняття «соціолект» в сучасному лінгвістичному розумінні. «соціолект – мова, якою розмовляє певна соціальна група, яка переважає в середині певного соціального прошарку» [8, с. 54]. До соціальних діалектів належать: аргі (таємні мови), жаргон (професійні, групові, вікові діалекти), сленг, просторіччя (на кшталт англійського кокні) [3, с. 111-112]. Річард А. Спіерс визначає соціолект як мову соціально чи професійно відокремленої групи в протилежність літературній мові. О. С. Ахманова у свою чергу визначає, як елементи розмовного варіанту тієї або іншої соціальної або професійної групи, проникаючи в літературну мову або взагалі в мову людей, які не мають прямого відношення до цієї групи осіб, набувають в цих різновидах мови особливого емоційно-експресивного забарвлення [1, с. 86].

Вченими (О. С. Ахманова [1], В. П. Коровушкин [2]) було встановлено, що характеристики соціолекту мають досить специфічні особливості при формуванні, підборі й використанні лексичних та фразеологічних засобів. Розподіл за використанням лексичних засобів мови залежить від загальноосвітнього рівня носіїв мови, їх суспільного статусу, професії, інтересів, середовища, до якого належить носій мови та ін. Соціолекти перехрещуються з територіальними діалектами, але не охоплюють фонетичні системи та граматичні конструкції. Відповідно, **соціолекти не є цілісними системами комунікації, а є саме особливостями мови.** Вони вирізняються за допомогою слів, словосполучень, синтаксичних конструкцій, особливостей наголосу тощо, сама ж основа соціолектів є словниковою і граматично зазвичай мало чим відрізняється від мови, в межах якої існує соціолект.

На думку В. Зірки та Н. Зінукової, прикладами соціолектів можуть служити особливості мови військових, школярів, кримінальний жаргон, аргі хіпі, студентський сленг, професійний сленг та інші аргі [8]. Але наша робота засновуватиметься здебільшого на аналізі мовленнєвих особливостей лондонського просторіччя кокні, який часто

використовується у художніх творах британськими письменниками для створення певного ефекту, зазвичай комічного.

Соціолекти персонажів художніх творів розглядають з соціально-економічної, оцінної, культурної сторони, що дає змогу проявитися у життєвому стилі людей. Автор за допомогою соціолектів може розкрити типові ролі своїх персонажів, наприклад аристократії, робітників, батьків та дітей, лікарів та інші.

На думку А. Г. Гудманяна, соціолект, який використовують письменники при створенні твору для відображення місцевого колориту чи для характеристики окремих дійових осіб, представляє історично сконструйовану форму мови, яка має специфічну лексико-фразеологічну систему, в цілому відповідає літературним стандартам, фонетичній і граматичній системам, та при цьому має фонетико-фонологічні та граматичні відхилення [2, с. 12].

Роль соціолекту в художньому тексті. Як стилістичний прийом, використаний у межах художнього тексту, соціолект, навіть окремі характеристики соціолекту (фонетична будова, порушення норм словоскладання тощо) маю різну «вагу» в тексті: від текстотворчої до деталізуючої.

М. Павлов у своєму коментарі до власного перекладу «Пігмаліона» стверджує, що стилістично забарвлене мовлення є засобом характеристики дійових осіб та основою сюжетною лінією. Дослідник розглядає фонетичний аспект як основний елемент сюжетної лінії твору Бернарда Шоу, яким не можна знехтувати, та наводить такий приклад: якщо від того, що Чуковський не відтворив особливостей мовлення Гека Фінна чи індіанця Джо, повість Марка Твена загалом не постраждала, то якщо опустити фонетичний аспект у «Пігмаліоні» – це неминуче втратити головну сюжетну лінію. Від перекладача потребується ретельність і винахідливість, аби перенести твір на український культурний ґрунт. Наприклад, при передачі мовлення квіткарки перекладач відображує фонотечні особливості за допомогою засобів української мови: *Theres menners f' yer! Te-oo banches o voylets trod into the mad.* – **Оце** тобі й манери. Два букети **хвіалків** мені виваляє!

При відтворенні Елізиною ідіолекту вчений рекомендує використовувати транскрибування під час перекладу, аби не зводити в перекладі мовлення Елізи лише до вульгаризмів та жаргонної лексики, та передати контраст між соціолектом лондонського сходу, неприйнятним для леді, та соціолінгвістичними нормами літературної англійської мови [4].

Фактори, релевантні для перекладу соціолекту. На думку В. В. Зірки, вирішальним фактором при виборі того чи іншого засобу перекладу є прагматика читача. Також слід зазначити, що середовище, у якому використовується даний соціолект, та відсутність або наявність аналогів у мові перекладу також грають важливу роль при перекладі. Сучасне перекладознавство приділяє увагу питанням відносин мови та соціальних ролей мовців, а також впливу на мову статусу та суспільного становища мовців. Дійсно, соціальний клас, етнічні джерела, стать, вік, регіональні джерела і професійний статус – всі ці фактори призводять до зміни мови [7]. Тому при передачі характерних особливостей окремого соціолекту українською мовою слід використовувати ознаки саме такого ж соціального класу, суспільного становища, статі, професії, віку як і в тексті оригіналу, провести паралелі для досягнення рівнозначного комунікативного і прагматичного ефекту в тексті перекладу.

Шляхи відтворення соціолектів у художньому перекладі. За словами українських перекладознавців А. Гудманяна та І. Струк, деякі особливості окремих соціолектів можна передати українською тільки за рахунок **компенсації**. Наприклад, ефективною є 1) компенсація фонетичних та граматичних ознак оригіналу українськими вульгаризмами («брехня» замість «неправда», «зуби сушити» замість «посміхатися» та ін.); 2) надлишковість, що є характерною для українських просторічч, а саме підсилювальні частки: «і», «й», «ну й», «же», «же ж»; емотивні вставлення: «осьо-сьо», «ото», «геть», «собі» тощо); подовження звуків є характерним прийомом компенсації при відтворенні фонетики соціолектів, який вдало передає граматичні та фонетичні відхилення тексту оригіналу

(наприклад, «а» в ключа-а, «е»в се-ер, ме-ем [2]). Оскільки перекладачеві важливіше забезпечити стилістичну адекватність перекладу у цілому ніж зберегти точне розташування стилістичного прийому в тексті, в перекладі створюється відмінний за лексичним складом вислів, але в тому самому стилістичному реєстрі. Компенсація демонструє, що еквівалентність перекладу досягається на рівні всього перекладного тексту. Таким чином компенсується втрачений сенс, та повніше відтворюється зміст оригіналу.

Грамматичні особливості оригіналу при перекладі компенсуються лексичними та стилістичними засобами і навпаки. Як зауважила М. Яковлева, недосвідчені перекладачі намагаються 3) передати соціолект за рахунок імітації розмовної мови та просторіччя. Адекватність досягається і за рахунок компенсації на морфологічному й синтаксичному рівнях, а також на фонетичному рівні [6, с. 16]. Отже, відтворити українською мовою відхилення в англійській мові, притаманні соціолекту кокні, на фонетичному та граматичному рівнях аналогічно майже неможливо, тому перекладачі звертаються до різних засобів, аби не втратити стилістичне забарвлення й колорит оригіналу. Адекватність при перекладі соціолекту кокні досягається завдяки добору перекладачем фразеологічних оборотів і розмовно-просторічних висловлювань, застосуванню прийому компенсації та транскрибуванню фонетичних відхилень. В перекладі п'єси «Пігмаліон» Є. Калашнікова часто відступає від оригіналу, щоб зберегти колорит п'єси, вдається до цікавих мовних знахідок, подекуди навіть підсилює експресію фрази Б. Шоу [5]. Через те читач позбавляється можливості повною мірою сприймати твір, адже самий контраст поміж пишномовністю й незграбним просторіччям у перекладі згладжено до поодиноких натяків – і загалом на лексичному рівні. Порівняймо: *LIZA. Well, you wouldnt have the face to ask me the same for teaching me my own language as you would for French.* – *ЭЛИЗА. Но с вашей стороны бессовестно было бы столько спрашивать, – ведь то француз, а вы меня будете обучать моему родному языку.* Шоу використовує графони у своїй п'єсі, перекладачеві обов'язово потрібно звернути на це увагу. На кшталт: *Нічо' не ска'еш, виховала мамуся! Це ж тре'... Так мо, ви заплатите?* [4].

Соціолект як феномен комунікативного простору викликає багато труднощів під час перекладу. Це пов'язано зі специфікою вживання того чи іншого соціолекту та з середовищем, в якому він використовується. На думку В. В. Зірки, найбільш поширеними засобами для перекладу соціолектів є переклад за допомогою аналогу, описовий переклад та дослівний переклад, а також ослаблення звучання або повна заміна сленгу лексикою нейтрального реєстру, при цьому набирають чинності не цензурні міркування, а відсутність у мові перекладу лексики з відповідними характеристиками.

Розглянувши приклади соціолектів, можна зробити висновок, що найбільш розповсюдженим засобом перекладу соціолектів є переклад за допомогою аналогу. Цей метод є доречним при перекладі професіоналізмів, тому що, зазвичай, англійські жаргонізми мають відповідні аналоги у мові перекладу, зрозумілі людині, яка отримує дане повідомлення: *бублик – борошняний виріб у вигляді кільця – кермо; клава – клавіатура; скинути – скопіювати на флешкарту.*

Один з способів перекладу соціолектів є 4) **описовий переклад**. Він застосовується у тому випадку, коли відсутні аналоги або еквіваленти у мові перекладу. Такий засіб не може передати повного емоційного забарвлення, яке може нести лексична одиниця, проте розкриває зміст соціолекту. Наприклад: *He do look quiet, don't 'e? D'e know 'oo 'e is, Sir? – Вид-то у него спокійний, правда? Часом не знаєте, сэр, хто он такой?* Цей засіб є доречним, коли необхідно передати зміст соціолекту, а отримувач інформації не ознайомлений з певним сленгом, або жаргоном тієї чи іншої сфери. Такий шлях досить часто застосовувався в процесі перекладу сленгу у журналістському середовищі. Дослівний переклад соціолектів не є доцільним при художньому перекладі, оскільки втрачається стилістичний та прагматичний ефекти, тому майже не застосовується.

Результати цього дослідження можуть бути використанні для подальшого вивчення цієї теми, написання наукових статей, магістерської дипломної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. М.: Советская энциклопедия. 1966. 608 с.
2. Коровушкин В.П. Военные социолекты в английском и русском языках (к вопросу о контрастном описании). Социальные варианты языка: матер. меж-дунар. науч. конф. 2002. – С. 12-15.
3. Мойсієнко А.К., Бас-Кононенко О.В., Бондаренко В.В. СУЛІМ: Лексикологія. К. 2010. – С. 111-112.
4. Павлов М. Феномен Шоу для українського читачтва. URL: <http://odes-transl.com/index.php?page=pavlov--shaw>
5. Павлова Т. Н. Проблеми перекладу сленгізмів. URL: http://www.rusnauka.com/27_NNM_2009/Philologia/52780.doc.htm
6. Яковлева М.А. Компенсация при передаче стилистически сниженных высказываний на разных уровнях текста: автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. 2008. 22 с.
7. Попович Ю.О. Відтворення маркерів соціального статусу літературного персонажа в перекладі (на матеріалі українських перекладів британських творів XIX століття). URL: http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%9F%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87_%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.doc?id=23814f4a-ba2c-41ca-b197-76facf6d3469
8. Зірка В.В., Зінуківа Н.В. Функції соціолектів у сучасному медійному дискурсі. URL: <http://langcenter.kiev.ua/Lingvistika%202014/Zirka.pdf>

Tetjana Matveeva,
Iryna Kozoriz,
Olena Mazur

SOCIOLECT AS A PROBLEM OF THE LITERARY TRANSLATION

This article considers a problem of reflection of sociolect in the literary in English-Ukrainian translation. The concept of sociolect is firstly explained, an analysis of this phenomenon is conducted through the prism of the research of modern domestic and foreign linguists and translators. It is determined that the examples of sociolect can be slang, argot, professional dialect and colloquialisms like cockney in London. Particular attention is also paid to the role of the sociolect in the artistic text that makes it possible to identify certain factors that are relevant to the translation of the pragmatic effect of the Ukrainian language, which is caused by the use of the sociolect in the original text. With the aid of sociolect, the author can develop characters of his work that is why the aim of translator consists in an exact reproduction of such pragmatically effect in the target text. The article considers difficulties during the translation of sociolect and proposes ways to overcome them, given whether the original used in the text of the colloquialisms, slang, argots, or professional dialect. In this regard, various translation techniques and transformations are investigated, namely: compensation of phonetic and grammatical features of the original by Ukrainian vulgarism; the use of redundancy, enhancement particles, which is typical of the Ukrainian colloquialisms; imitation of colloquial Ukrainian, slang, colloquialisms, that is, the search for the corresponding analogue; descriptive translation. On the example of Bernard Shaw's "Pygmalion" translations it is managed to recognize the appropriateness of using some techniques and the inappropriateness of others. The results of the study made it possible to conclude, on the one hand, that an adequate translation of the sociolect is achieved only by the using the method of selecting an equivalent analogue in the Ukrainian language. On the other hand, the literal translation is not appropriate in the transmission of sociolect in an artistic work, because it does not reflect the pragmatism of the original text.

Key words: sociolect, colloquialism, professional dialect, argot, slang, translation, literary translation.

Татьяна Матвеева,
Ирина Козорез,
Елена Мазур

СОЦИОЛЕКТ КАК ПРОБЛЕМА ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПЕРЕВОДА

В статье рассмотрено проблему отображения социолектов в художественном англо-украинском переводе. Для этого, во-первых, поясняется понятие «социолект», проводится анализ этого явления сквозь призму исследований современных отечественных и зарубежных лингвистов и переводоведов. Выявлено, что примерами социолекта могут считаться сленг, арго, профессиональный диалект и просторечия, на подобие лондонского кокни. Особенное внимание уделяется также роли социолекта в художественном тексте, что дает возможность выявить определенные факторы, которые являются релевантными для передачи способами украинского языка прагматического эффекта, который вызывается использованием социолекта в тексте оригинала. Автор с помощью социолектов может раскрыть типичные роли своих персонажей, поэтому задание переводчика состоит в наиболее точном воссоздании такого прагматического эффекта в тексте перевода. Рассмотрены трудности при переводе социолектов и предложены пути их преодоления, беря во внимание то, употреблены ли в тексте оригинала просторечия, сленг, арго или же профессиональный диалект. Для этого исследуются разные переводческие приёмы и трансформации, а именно: компенсация фонетических и грамматических признаков оригинала украинскими вульгаризмами; использование избыточности, усилительных частиц, которые характерны для украинских просторечий; имитация разговорного украинского языка, сленга, просторечий, то есть поиск соответствующего аналога; описательный перевод. На примере переводов «Пигмалиона» Б. Шоу удалось определить уместность использования одних приемов и неуместность других. Результаты исследования дали возможность сделать вывод о том, что, с одной стороны, адекватный перевод социолекта достигается только при использовании метода подбора равнозначного аналога в украинском языке, с другой стороны, дословный перевод не является целесообразным при передаче социолекта художественного произведения, поскольку не отображает прагматичности текста оригинала.

Ключевые слова: социолект, просторечие, профессиональный диалект, арго, сленг, перевод, художественный перевод.

УДК 81'255.4:82-1

Ievgeniia Petrenko
(Kherson)

DIFFERENT APPROACHES TO THE TRANSLATION OF THE POETRY

У статті розглядаються різноманітні підходи та стратегії до перекладу віршованих творів, що становить цікавий матеріал для досліджень, оскільки при перекладі віршованих творів важливо не тільки зберегти ритміко-мелодійні характеристики та образність, але й забезпечити такий вплив на адресата (використовуючи засоби мови перекладу), який створює оригінал. Саме через це виникає питання перекладності віршованих творів. Розрізняють два типи неперекладності: лінгвістична (неможливість підібрати еквівалент мовою перекладу через значні відмінності між цільовою мовою та мовою оригіналу) та культурна (неможливість підібрати еквівалент мовою перекладу через відсутність відповідних ситуацій та подій). З цієї причини розрізняють прямий та непрямий переклад. Прямий переклад відповідає думці, що переклад має передати той же зміст, що й оригінал. Проте думка про те, що зміст оригіналу може бути однаково донесений до будь-якої цільової аудиторії, незалежно від їх фонових знань, статі, віку та досвіду, визнається